

Anna Hellgren

Gränsdragning innanför muren

I flera EU-länder är det totalstopp för aborter. Hbt-personer hånas offentligt och förföljs. Högern i Europa vill se en politik som begränsar sexuell och reproduktiv frihet. Vad gör de progressiva i EU?

Belgrad, oktober 2010. Runt tusen demonstranter firar Pride bakom en mur av fem tusen tungt utrustade poliser. På andra sidan attackerar fler än sex tusen motdemonstranter polisen. Vissa med glåpor och religiösa utfästelser om helvetets portar och plakat som säger att homosexualitet är lika med pedofili. Andra med stenar, påkar och molotovcocktails. Till ropen "död åt homosexuella" skadas över ett hundra personer, de flesta poliser. Nästan lika många arresteras.

Det är första gången sedan 2001 en Pridemanifestation hålls i Belgrad. Aktivister har försökt alla år däremellan, men myndigheterna har hindrat dem med hänvisning till att det inte går att upprätthålla säkerheten.

Ett år tidigare ställdes Pride in i sista stund efter att högerextrema, nationalistiska grupperingar som ökända ungdomsorganisationen Obraz publicerat dödshot, bland annat mot Boban Stojanovic, freds- och hbt-aktivist och en av Serbiens få öppna bögar.

När paradtillståndet drogs tillbaka firade fascistiska huliganer med en hätsk demonstration — utanför Boban Stojanovics lägenhet.

Wikimedia Commons (Ludovic Bertron) CC 2.0

Serbien är inte ensamt om att ha regeringar som lyssnar till ultranationalistiska och ortodoxa strömningar när det kommer till hbt-politik. Bortom rubrikerna om finanskriser och migrationsrädsla pågår ett inte alltid så lågintensivt krig mot hbt-personer i framför allt östra och södra Europa. Gemensamt för

samtliga är konservativa högerregeringar, en stark ortodox eller katolsk kyrka — samt mer eller mindre välorganiserade och militanta nyfascistiska rörelser.

Här slåss inte bara hbt-rörelsen mot fascister och religiösa beväpnade med sten och hatbanderoller — utan mot en massiv parlamentarisk motvilja att ens erkänna dess fundamentala fri- och rättigheter.

I Ungern utelämnar den nya konstitutionen sexuell läggning och könsidentitet som skyddsvärd och slår fast att äktenskapet är en förening mellan en man och en kvinna.

Litauen har kriminaliserat "främjande av homosexualitet" och "homosexuell propaganda" och förra året hävdade Vytautas Landsbergis, landets första statschef efter Sovjetockupationen och numera EU-parlamentariker, att homosexualitet och pedofili är nära besläktade. I sitt tal i EU-parlamentet använde han det egenpåhittade begreppet "homofil pedofili" som främsta argument.

I vårens italienska kommunalval hotade premiärminister Silvio Berlusconi att Milano skulle svämma över med "invandrare, bögar, zigenare och moskéer" om befolkningen inte såg till att rösta på Berlusconis kandidat. Samme Berlusconi som ställd inför hotet om rättegång för sexköp av minderårig försvarade sig med att "det är bättre att gilla vackra flickor än att vara bög".

Moskvas ledarskikt förbjuder Prideparad efter Prideparad, och när aktivister svarar med att, i enlighet med konstitutionslagda mötesfriheter, genomföra manifestationer i trots, slås de bokstavligen ner och arresteras.

Att Pride i Belgrad trots allt blev av förra hösten beror inte på att Serbien plötsligt blivit ett land av hbt-vänlighet. Enligt opinionsmätningar säger 67 procent att homosexualitet är en sjukdom, 49 procent att de inte skulle "tolerera" en familjemedlem som kom ut som homosexuell.

Däremot ville den EU-strävande regeringen under premiärminister Boris Tadic visa att Serbien är ett modernt land där mötes- och yttrandefrihet råder. Vid en ytlig betraktelse är det lätt att dra slutsatsen att EU därmed är en slags garant mot den allra mest militanta homo- och transfohin. Det är en sanning med ganska stor modifikation. EU som politisk kropp är knappast hbt-rättigheternas regnbågsskimrande förkämpe.

Det är sant att länder, för att komma i fråga som medlemmar, måste visa att de respekterar mötes- och yttrandefrihet och inte via lagtexter diskriminerar minoritetsgrupper som romer och hbt-personer. Däremot säger erfarenheten att mycket lite händer om samma länder, när de väl är inne i unionsvärmen, hetsar mot och förföljer samma minoritetsgrupper.

Det är fatalt för fler än till exempel Italiens hbt-befolkning när den parlamentariska högern går så långt i sin tolerans för — och i sina egna — attacker på bögar, lesbiska och transpersoner. När organisationen bakom Europride känner sig tvingade att lägga festivalen i Rom, är det ett sätt att kanske flytta fram den hårt marginaliserade hbt-rörelsens positioner. När "gamla" EU-länder som Italien går hårt åt minoritetsgrupper ökar förhandlingsutrymmet för nyare medlemsländer att införa direkt diskriminerande lagstiftning à la Litauen.

Och att länder som Malta, Polen och Irland håller fast vid sina totalförbud mot aborter, även om det föreligger risk för kvinnors liv, minskar möjligheten till motstånd när Litauen vill införa samma lagstiftning eller när abortfientliga organisationer med hjälp av amerikansk kristen höger tapetserar Slovakien med gigantiska bilder av aborterade foster där ingreppet likställs med mord.

Faktum är att det saknas möjligheter för riktigt verkningsfulla påtryckningar när det kommer till enskilda medlemstaters hållning i frågor som rör sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, SRHR. I SRHR-begreppet ryms förutom hbt-rättigheter rätten till abort, preventivmedel, sexualupplysning och så vidare, som lyder under den så kallade subsidiaritetsprincipen. Det betyder att varje medlemsland själva bestämmer vilken lagstiftning som ska gälla på området, och att EU som politisk kropp saknar rätt och möjlighet att lägga sig i huruvida aborter ska vara tillåtna eller inseminationsmöjligheter bara ska vara till för de heterosexuella.

I ett Europa där socialdemokratin och den breda vänstern tappat alltmer mark de senaste tio åren, och där den nyliberala marknadsekonomin fått följande av allt djupare blå (och brun) konservatism är det kanske läge att vara lycklig över subsidiaritetsprincipen. Utan den skulle aborträtten eller hbt-personers rätt att (i vissa medlemsstater) bli föräldrar ligga pyrt till.

För dem som lever i stater där dessa rättigheter är givna är subsidiaritetsprincipen ett skydd mot konservativa attacker. För hbt-personer i Ungern, Litauen och Malta, eller kvinnor i Polen och Irland, är svaret inte lika självklart. Inte heller för de miljoner människor som varje år är beroende av EU:s bistånd för att klara sitt uppehälle — för när det gäller EU i rollen som union gentemot omvärlden krävs konsensusbeslut. När EU talar med enad röst, i till exempel FN eller när det gäller unionens gemensamma bistånd (världens överlägset största), blockerar de konservativa och religiösa länderna alla progressiva anslag.

Det innebär inte bara att EU hamnar i den moralkonservativa skamvrån tillsammans med Sudan och Iran, utan också att miljoner kvinnor i de länder som mottar EU-bistånd fortsätter att dö i osäkra aborter och från början hälsovådliga graviditeter eftersom medel till sexualupplysning och mödradödsbekämpning inte existerar under EU-flagga. Och att män som har sex med män osynliggörs när det kommer till hiv-prevention.

Sedan Lissabonfördraget har Vatikanstaten, tillsammans med andra religiösa institutioner och samfund, dessutom fått stort inflytande i form av remissinstansstatus. Samma Vatikanstat lägger redan ner miljonbelopp i euro på lobbying i parlamentet, såväl öppen som mer sluten.

Irene Donadio, chefsjurist på International Planned Parenthood i Bryssel, ser mörkt på SRHR-framtiden inom EU. Inte minst för att den nya EU-kommissionen saknar vilja att över huvud taget beröra SRHR-frågor. Deras rädsla för bråk, och kritik från medlemsländer i allmänhet och Vatikanens företrädare på Malta i synnerhet, gör att frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter numera är "döda" frågor.

Dessvärre delas EU-kommissionens tystnad av unionens mer progressiva stater. Rädslan för politiska gräl går före rättigheter och hälsa. När inte ens ett land som Sverige, som i omvärldens ögon är synonymt med sexuell frihet, ansåg det värt att ta upp abort- och hbt-rättigheter under sitt halvår som EU-ordförande finns det knappast skäl för länder med stark kyrklig

konservatism att göra det.

Dock finns en liten ljusning för hbt-personer, eftersom Lissabonfördraget stipulerar att hbt-personer ska skyddas från social och ekonomisk diskriminering, även om direktivet än så länge fått få reella konsekvenser.

De nationalistiska rörelserna i länder som Polen, Serbien, Kroatien, Ungern, Litauen ser ett EU-medlemskap som ett hot mot nationen, ännu ett utslag av främmande makter som kommit för att kontrollera dem. Att EU kräver att länder tillåter Prideparader gör nationalistiskt EU-motstånd till en katalysator för homofobin — och vice versa. Förutom att homohatet verkligen existerar är attacker mot Prideparader också ett sätt att angripa den egna staten. Det är inte en slump att de unga män som förvandlade Belgrad till en krigszon under Pride gjorde exakt samma sak någon vecka tidigare, då i egenskap av fotbollshuliganer.

Även inom radikala islamistiska rörelser — som med sin besatthet av familjen, av "traditionella" könsroller, av religiös och ideologisk renhet och hat mot majoritetssamhället är de nyfascistiska organisationernas tvilling — frodas homohat och abortmotstånd. Faktum är att det inte är ovanligt med såväl ömsesidig respekt som oheliga allianser dem emellan, där konservatismen, judehatet och fascismen är den gemensamma grunden.

I en svensk kontext finns ingen figur vars förehavanden bättre förkroppsligar detta än Mohamed Omar. Bland islamisten Omars tillskyndare syns till exempel antisemiten Lasse Wilhelmsson, homofoben Jan Myrdal och — nynazister.

När det kommer till nationella rörelser inställning till hbt-personer går en skiljelinje mellan dem som ser muslimer som det stora hotet mot Europa och den egna nationen, och dem som fortfarande håller fast vid judehatet och ett motstånd mot invandrare i allmänhet.

Sverigedemokraterna är inte ensamma om att droppa antisemitismen och homohatet till förmån för en "kulturkamp" där muslimer och islam är fienden. Det här är en inställning som går igen hos den traditionella högern i Sverige. På *Svenska Dagbladets* ledarsida används inte sällan hbt-rättigheter som ett slagträ mot muslimer och islam. Det motsatta, att attackera högern för sitt homohat, sker sällan, om någonsin.

Den här utvecklingen ställer höga krav på både vänstern, feministiska aktivister och hbt-rörelser. I framtiden, som redan är här, måste de lära sig att navigera trängda mellan dessa fält: där det ena befolkas av motståndare i kängor och explosiv konservatism som öppet hetsar mot hbt-personers och kvinnors rättigheter, och det andra av mer kostymfädhiga nationalisterna som hetsar mot muslimer i samma rättigheters namn.

Det är lätt att föreställa sig att högern på senare år flyttat fram positionerna och tagit över de sexualpolitiska frågorna. Det första är förvisso sant, däremot har högern alltid ägt sexualpolitiken. Vänstern har tillsammans med liberaler i perioder drivit fram progressivare lagstiftning, men besattheten av sexualiteten och människors kroppar har alltid varit som störst från höger — och samma besatthet har skapat de gränser efter vilka sexualpolitiken tvingas navigera. Nu mer än på länge.

En avgörande skillnad mellan de konservativa och progressiva i sexualpolitiska frågor är just besattheten. Medan de progressiva ofta lutar sig tillbaka och ser slaget som vunnet när äktenskapet har blivit könsneutralt och rätten till abort införts slutar aldrig den andra sidan att kämpa för motsatsen.

Den konservativa kampen för sexualpolitiska inskränkningar är inte bara ett slagfält i södra och östra Europas relativt nya demokratier. Härom året lyckades antiabortaktivister i Frankrike förmå Högsta domstolen att slå fast rätten till folkbokföring för foster vid missfall — oavsett hur långt gången graviditeten varit. Det innebär att vägen ligger öppen för en civilrättslig process å ett aborterat fosters vägnar och i förlängningen en prejudicerad lagstiftning där livet anses börja — och därmed vara okränkbar — i och med befruktningsögonblicket.

Att sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, förutom sin inneboende konfliktpotential, ligger i botten av den toppolitiska hackordningen gör Europas allt konservativare parlament till ett än större problem. Det blir stora rubriker när tusentals huliganer förvandlar Belgrad till ett slagfält för att visa sin avsky mot hbt-personer och den stat de tycker är alltför inställsam mot desamma. Att ungerska bögar, lesbiska och transpersoner tvingas leva sina liv i skuggan av samhället av rädsla för våld, eller att italienska hbt-personer finner det för gott att emigrera väcker inte samma uppmärksamhet.

När syntes senast Carl Bildt dra en lans för aborträtten? Eller Angela Merkel för hbt-personers yttrande- och rörelsefrihet?

Situationen blir inte bättre av att en del liberaler anammar retorik från brunhögern, och/eller målar upp muslimer som det största hotet mot de så kallade öppna samhällen de så krampaktigt säger sig vilja skydda från tiggare, beslöjade kvinnor och svartmuskiga män.

Vänstern å sin sida måste börja leva upp till sina ideal om solidaritet och jämlikhet. Bögar, lesbiska och transpersoner mördas och hotas även i tider där ekonomiska kriser tycks dränka allt annat politiskt engagemang.

Published 2012-01-20

Original in Swedish

Contribution by Arena

First published in *Arena* 4/2011 (Swedish version); Eurozine (English version)

© Anna Hellgren / Arena

© Eurozine